

הרמב"ן הק' עם ביאור מעשה חשב

נערך מתוך השיעורים בספח"ק רמב"ן, הנמסרים מדי שבת בשבתו

פרשת חקת

סמיכות פרשת חקת לסוף פרשת קרח

זאת חקת התורה אשר צוה ה' לאמר דבר אל בני ישראל ויקחו אליהם פרה אדמה תמימה אשר אין בה מום אשר לא עלה עליה על: (פרק יט פסוק ב). זאת חקת התורה... והפרשה הזאת (של פרה אדומה) תשלוס תורת הכהנים (הרי היא השלמה לחומש ויקרא, ששם נתפרשו רוב דיני הקרבנות^א), ונכתבה כאלו אחר מתנות כהונה (הנוכר בסוף פרשת קרח^ב), לומר [שלא רק קרבנות הבאים לכפר, מתכפר על ידי אכילתן של הכהנים, אלא] שגם טהרתן של ישראל על ידי כהן תהיה^ג.

מעשה חשב

^א כמו שכתב רבינו (בהקדמה לספר במדבר) "ואין בספר הזה מצות נוהגות לדורות, וזלתי קצת מצות בעניני הקרבנות שהתחיל בהן בספר הכהנים ולא נשלם באורן שם, והשלימן בספר הזה".

^ב הנה רבינו לשיטתו בכמה מקומות הסובר שכל התורה כתובה כסדרן, ולא אמרינן אין מוקדם ומאוחר בתורה, אלא כשיש טעם נכון לומר למה לא נכתבה כסדרן. לכאורה קשה דהיה צריך לכתוב פרשה זו בפרשת נשא, דשם מקומו שהרי אמרו חז"ל (גיטין ס), והובא ברש"י בפרשת נשא (זא ד"ה ביום כלות וכו') דבר"ח ניסן הוקם המשכן, וב' ניסן נשרפה הפרה, ולמה נכתבה כאן אחר מתנות כהונה המבואר בסוף פרשת קרח.

^ג פירוש דלכן נכתבה פרשה זו אחרי מתנת כהונה, לומר שכמו שיכפרתן של ישראל נעשית ע"י הכהנים המקבלים מתנות הכהונה, כמו שאמרו חז"ל (פסחים נט): שהכהנים אוכלים והבעלים מתכפרים, ורוב מתנות כהונה בא מקרבנות שמקריבים ישראל (רמב"ם פ"א מהל' בכורים), כך 'טהרתן' של ישראל מטומאתן, תעשה דווקא ע"י כהן. וכיון דשניהם ע"י הכהן, לכן סמכם אהדדי. וזהו כוונת רבינו שגם טהרתן של ישראל, דהיינו חוץ מ'כפרתן' של ישראל הבא ע"י המתנות כהונה, שהכהנים אוכלים והבעלים מתכפרים, גם 'טהרתן' בא ע"י הכהנים, ולכן נכתבה פרשת פרה אדומה אחר מתנות כהונה.

*

אהרן הכהן ביומו האחרון, עוד הקריב קרבן תמיד והקטיר הקטרת, והעלה הנרות

והפשט את-אהרן את-בגדיו והלבשתם את-אלעזר בנו ואהרן יאסף ומת שם: (פרק כ פסוק כו)

והפשט את אהרן את בגדיו. הס בגדי כהונה גדולה שנתכבה בהם עתה אלעזר בנו. והקרו כי כאשר יכל אהרן מעשות התמיד והקטיר הקטורת והעלה הנרות העלה אותו אל הר ההר כשהיה לבוש בגדי כהונה והפשט אותם^א.

מעשה חשב

^א מבואר בדברי רבינו שמסתבר לומר, שאהרן הכהן ביומו האחרון עלי האדמות, עוד הקריב קרבן תמיד והקטיר הקטרת, והעלה הנרות. ורק אח"כ העלה אותו משה אל הר ההר. ואפשר לבאר מהיכן מסתבר לומר כן, בהקדם מה שכתב רבינו (פרשת בהעלותך פרק ח פסוק ג) עה"כ ויעש כן אהרן לומר שהוא היה המדליק אותן כל ימיו אע"פ שהמצוה כשרה בבניו וכו', אבל היה הוא מזדרז במצוה הגדולה הזאת, הרומזת לדבר עליון וסוד נשגב. עכ"ל.

הרי מבואר בדברי רבינו שאהרן הכהן היה מזדרז במצוה זו והדליק כל ימיו, א"כ מסתבר לומר שגם ביומו האחרון נהג כמו שנהג בכל ימי חייו, ועשה כל העבודות.

עוד אפשר לומר דלכן מסתבר שרק אחרי שעשה אהרן את כל העבודות של הכהן גדול, העלהו על הר ההר, מכיון דמיד אחרי פטירתו של אהרן הכהן, אלעזר בנו נהיה כהן גדול, והוא היה צריך להשלים העבודות של הכהן גדול. נמצא שהיה צריך לעשותו כשהיה אונן. ואע"פ שהיה הלכה כהן גדול מקריב כשהוא אונן, מ"מ לא רצה משה רבינו שיצטרך לעבוד עבודתו כשהוא אונן, ובפרט עבודתו הראשונה ככהן גדול, כשהוא אונן. לכן קודם עשה אהרן הכהן את כל עבודת כהן גדול, ואח"כ העלהו, ורק למחר עשה אלעזר הכהן את העבודות כהן גדול, דאז כבר אינו אונן, שהרי אונן הוא רק ביום הקבורה.

ואולי אפשר לחזק תירוץ זה, ולומר דזה שכה"ג מקריב כשהוא אונן הוא רק אם אירע שנעשה אונן, כמו בנדב ואבוהו שמתו פתאום, ואהרן הכהן הצריך להמשיך לעשות העבודה. אבל לכתחילה לגרום שכה"ג יקריב כשהוא אונן אסור. כעין מה שמצאנו בירושלמי (פ"ב סנהדרין ה"א) דנחלקו התנאים האם מותר לכה"ג להקריב לכתחילה כשהוא אונן, עיי"ש. ולכן מסתבר לומר כמו שכתב רבינו שרק אחר שאהרן הכהן גמר את כל עבודתו של אותו היום, העלהו אל הר ההר.

הדמב"ץ הקי עם ביאור מעשה חשב

נערך מתוך השיעורים בספרה"ק רמב"ן,
הנמסרים מדי שבת בשבתו

פרשת בלק

מי הם זקני מדין

וַיֹּאמֶר מוֹאָב אֶל זְקֵנֵי מִדְיָן עֲתָה יִלְחָכוּ הַקְּהָלֹת אֶת כָּל סְבִיבֹתֵינוּ בְּלַחֵף הַשּׁוֹר אֶת יָרֵק הַשָּׂדֶה וּבָלֵק בֶּן צְפּוֹר מֶלֶךְ לְמוֹאָב בָּעֵת הַהוּא: (פרק כב פסוק ד)

זקני מדין. אמר רבי אברהם כי יתכן שהיו החמשה מלכים זקנים. ואם כן, וילכו זקני מואב וזקני מדין (פסוק ז) אינם הזקנים הנזכרים תחלה, כי המלכים לא הלכו לפניו רק שרים, ככתוב (פסוק ח). ועל דעת רבותינו שאמרו מנהיגם של אלו במדין נתגדל, ראוי להם לשלח אל זקני מדין, לא למלכים ולא לעם, כי הזקנים הם היודעים ענינו. והנראה בעינינו, כי היו מתחילה במדין מלכים, וסיוחן מלך האמרי נלחם במלך מואב הראשון ויקח את כל ארצו מינו עד ארצו, ונלחם בבני עמון ולקח מאלהם וכו'.... ונלחם סיוחן עוד עם מלכי מדין וכבש ארצם, ושם אוחסו לו לעבדים נושאי מנהג, והסיר עטרת ראשם, ולא נתן להם הדג מלכות, והשאירם שופטים בארץ מדין עכונו. ולכן יקרא זקני מדין כדרך השערה אל הזקנים (דברים כה ז).

מעשה חשב

א ביאור הדברים. נחלקו רבינו והאע"ז מי היו זקני מדין, לשיטת האע"ז הם חמשת מלכי מדין הנזכרים להלן (לא ח). ושיטת רבינו דמתחילה הם היו מלכי מדין, אמנם לאחר כך כבש סיוחן את ארצם, והסיר עטרת ראשם, והשאיר אותם 'שופטים' למדין בעבורו, ולכן נקראו זקני מדין, כמו שאמר הכתוב (דברים כה ז) 'ועלתה יבמתו השערה אל הזקנים, והכוונה להשופטים.

וכתב רבינו שלפי דברי האבן עזרא אין אלו אותם הזקנים הנזכרים להלן (פסוק ז) 'וילכו זקני מואב וזקני מדין, שכן אותם זקנים לא היו מלכים, אלא שרים כמבואר שם בפסוק שלאחריו. אמנם אפ"ל שגם לפי שיטת רבינו אין אלו הזקנים אותם הנזכרים להלן (פסוק ד), וזקנים הללו לא הלכו כלל לבלעם מכח ב' טעמים: א' דכאן נקראו זקנים, ושם נקראו שרים. ב' דאם הזקנים הללו שהיו מתחילה המלכים ועכשיו היו השופטים הלכו אל בלעם, א"כ קשה מה שנאמר (כב ט) 'זיוסף עוד בלק שלח שרים רבים ונכבדים מאלה'. הרי השלוחים הראשונים היו האנשים הנכבדים ביותר במדין, מפני שהם היו בתחילה המלכים, ומוכרח לומר שזקני מדין אלו לא היו השרים שנשלחו בפעם הראשונה אל בלעם, ולכן היה יכול אח"כ לשלוח שרים רבים ונכבדים מאלה.

ואולי מחמת הכרח זו כתב רבינו לקמן (פסוק יג) באופן אחר לפרש שהזקני מדין כלל לא הלכו לבלעם, דהנה כתוב (שם) 'זיקם בלעם בבקר, ויאמר אל שרי בלק וכו'', ולא כתיב שדיבר עם זקני מדין. וכתב רבינו שזקני מדין כלל לא הלכו אל בלעם, אלא באו מארצם אל בלק להתייעץ בענין ישראל, והסכימו ביניהם לשלוח שליחים לבלעם, ושלח בלק את שריו, והלכו עם זקני מדין לארץ מדין, וזקני מדין נשארו שם, ומשם המשיכו שרי מואב לבדם בדרכם על ארץ ארם, ואילו זקני מדין נשארו בעירם.

*

מחלוקת רש"י ורבינו בביאור נכה בו

וְעֲתָה לְכָה נָא אֶרְאֶה לִי אֵת הָעַם הַזֶּה כִּי עָצוּם הוּא מִמֶּנִּי אוֹלֵי אוֹכֵל נֶפֶשׁ בּוֹ וְאֶגְרָשׁוּ מִן הָאָרֶץ כִּי יִדְעֵתִי אֶת אֲשֶׁר תִּבְרָךְ מִבְּרַךְ וְאֲשֶׁר תֵּאָר יִאָר: (פרק כב פסוק ו)

וטעם נכה בו. אני ומדין עוזרי.

מעשה חשב

א נחלקו רש"י ורבינו בביאור לשון רבים נכה, רש"י מפרש 'אני ועמי'. אמנם רבינו מפרש 'אני ומדין'.

ואפ"ל דרש"י לשיטתו ורבינו לשיטתו. דהנה לעיל בביאור הכתוב (שם פסוק ד) 'ויאמר מואב אל זקני מדין, נחלקו רש"י, האבן עזרא ורבינו מי הם זקני מדין. דעת רש"י שהלכו לזקני מדין (שלא היו מלכים) כדי ליטול עצה מהזקנים איך להלחם עם ישראל, מכיון שראו את ישראל נוצחים שלא כמנהג העולם אמרו מנהיגם של אלו במדין נתגדל, נשאל מהם מה מדתו. והם אמרו להם אין כחו אלא בפיו, ולכן אמרו אף אנו נבוא עליהם באדם שכוחו בפיו.

אמנם דעת האבן עזרא, שזקני מדין הם היו חמשת מלכי מדין. ודעת רבינו שהזקני מדין היו מתחילה מלכים במדין, וסיוחן מלך האמורי נלחם עם מלכי מדין וכבש ארצם, ושם אותם לעבדים, והשאירם שופטים בארץ מדין בעבורו, ולכן נקראו זקני מדין, עיי"ש.

ולפי האמור אפשר לומר דיהיה נפ"מ בין רש"י, להאע"ז ורבינו לאיזה מטרה הלכו אל זקני מדין, לפי רש"י הלכו רק ליטול עצה איך להלחם, והם נתנו להם העצה לקחת אדם שכוחו בפיו. אבל לא בקשו מהזקנים שיעזרו להם במלחמה נגד ישראל, מכיון שהזקנים אינם מנהלים עניני מלחמה, והרי לא הלכו אלא ליטול עצה, ולא שהזקנים יבואו לעזור במלחמה. משא"כ להאע"ז ורבינו שהלכו להמלכים או להשופטים המנהלים עניני המלחמות, מטרת הליכתם אליהם היה שיבואו לעזור להם להלחם נגד ישראל.

ולפי"ז רש"י לשיטתו שהלכו רק ליטול עצה ממדין, לכן מפרש 'אני ועמי', שהרי לא דברו עם מדין להשתתף במלחמה. ורבינו לשיטתו שהלכו לאלו שהיה מתחילה מלכי מדין, שיבואו להשתתף עם המלחמה מפרש 'אני ומדין עוזרי'.